

Sygn. akt I UK 172/13

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 3 grudnia 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Teresa Flemming-Kulesza (przewodniczący,
sprawozdawca)

SSN Małgorzata Gersdorf

SSN Józef Iwulski

w sprawie z odwołania J. W.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych o emeryturę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 3 grudnia 2013 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 13 grudnia 2012 r.,

oddala skargę kasacyjną.

Uzasadnienie

Decyzją z 7 grudnia 2011 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych odmówił J.W. prawa do emerytury, gdyż nie udowodnił on 15-letniego okresu pracy w szczególnych warunkach.

Odwołanie od powyższej decyzji wniósł J. W.

Organ rentowy w odpowiedzi na odwołanie wniósł o jego oddalenie.

Sąd Okręgowy – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w K. wyrokiem z 21 lutego 2012 r., zmienił zaskarżoną decyzję w ten sposób, że przyznał odwołującemu się J. W. prawo do emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych poczynając od dnia 8 listopada 2011 r.

Sąd Okręgowy ustalił, że J. W. urodził się w 8 listopada 1951 r. Na dzień 1 stycznia 1999 r. udowodnił łącznie 25 lat okresów składkowych i nieskładkowych. Organ rentowy nie uznał za udowodnione jakichkolwiek okresów pracy w szczególnych warunkach. Odwołujący się „w pełnym wymiarze czasu pracy, na podstawie umowy o pracę i na stałe pracował od 20 września 1976 r. do 14 stycznia 1989 r. w Spółdzielni Kółek Rolniczych w O”. Pracodawca wystawiając mu świadectwo pracy w dniu 21 września 1990 r. stwierdził, iż wykonywał on pracę traktorzysty, a ostatnio mechanika spawacza i nie zaznaczył, że była to praca w szczególnych warunkach. Jednocześnie pracodawca wystawił świadectwo pracy w szczególnych warunkach wskazując, że J. W. w okresie od 20 września 1976 r. do 14 stycznia 1989 r. był zatrudniony na stanowisku traktorzysty.

Jak ustalił Sąd pierwszej instancji, w okresie od 20 września 1976 r. do 31 stycznia 1987 r. J. W. był zatrudniony w Spółdzielni Kółek Rolniczych na stanowisku traktorzysty a od 1 lutego 1988 r. do 14 stycznia 1989 r. na stanowisku mechanika spawacza. W okresie od 20 września 1976 r. do 31 stycznia 1987 r. J. W. obsługiwał ciągniki Ursus C-360 i Ferguson oraz obsługiwał koparko-spycharkę Białoruś. W okresie żniw kierował kombajnem. Do jego obowiązków należało wykonywanie zleconych prac polowych, w tym wykonywanie oprysków na polach należących do spółdzielni oraz na polach rolników, gdyż spółdzielnia zajmowała się świadczeniem usług dla ludności. Odwołujący się pracował przez cały rok jako kierowca ciągnika, nie otrzymywał posiłków regeneracyjnych ani dodatku do wynagrodzenia za pracę w warunkach szkodliwych. O tym, czy w danym dniu będzie kierował ciągnikiem czy koparko-spycharką decydował dyspozytor. Nie było

miesiące, w których kierował jednym pojazdem poza okresem żniw, podczas których zajmował się prowadzeniem jedynie kombajnu. Od 26 stycznia 1976 r. odwołujący się posiada uprawnienia traktorzysty a od 29 kwietnia 1977 r. uprawnienie do obsługi kombajnu. Od 6 lutego 1980 r. odwołujący się posiada tytuł mistrza w zawodzie mechanika maszyn i urządzeń rolniczych, a od 1988 r. uprawnienia spawacza.

Sąd Okręgowy ustalił ponadto, że odwołujący się J. W. „w pełnym wymiarze czasu pracy, na podstawie umowy o pracę i na stałe pracował od 24 września 1990 r. do 23 maja 2000 r. w Zakładzie Usług Rolno-Przemysłowych w S”. Pracodawca wystawiając mu świadectwo pracy w dniu 1 maja 2000 r. stwierdził, iż wykonywał on pracę spawacza i nie zaznaczył, że była to praca w szczególnych warunkach. Jednocześnie pracodawca wystawił świadectwo o pracy w szczególnych warunkach wskazując, że J. W. w okresie od 24 września 1990 r. do 23 maja 2000 r. był zatrudniony na stanowisku spawacza. W przedsiębiorstwie tym odwołujący się wykonywał wyłącznie czynności spawacza; pracował w brygadzie składającej się ze spawaczy. W zakładzie pracy panował taki podział czynności, że ślusarze nie wykonywali czynności spawaczy, a spawacze zajmowali się tylko spawaniem podzespołów. W razie potrzeby ślusarze pomagali spawaczom przy ich pracy. Odwołujący się pracował jako pracownik fizyczny, nie pełnił w tym czasie żadnych funkcji, pracował po 8 godzin dziennie. Czynności swoje wykonywał w Zakładach [...] w W. gdzie spawał stalowe elementy: kołnierze, konstrukcje. J. W. pracował jako spawacz elektryczny i gazowy.

Odwołujący nie jest członkiem OFE, nie pozostaje w stosunku zatrudnienia. W okresie od 1 grudnia 1990 r. do 15 grudnia 1990 r. odwołujący się korzystał z urlopu bezpłatnego.

Stanowisko traktorzysty i kombajnisty jest wymienione w dziale VIII poz. 3 pkt 2 i 3 Uchwały nr 2 Zarządu KZRK i OR z dnia 14 czerwca 1983 r. a stanowisko spawacza elektrycznego i gazowego w dziale XIV poz. 12 pkt 1 i 3, stanowisko zaś kierowcy pojazdów specjalistycznych w dziale VIII poz. 2 tej uchwały.

Sąd Okręgowy stwierdził, że wykonywanie pracy w szczególnych warunkach powinno być stwierdzone przez pracodawcę w świadectwie wykonywania pracy w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze. Niemniej, jak zauważył Sąd

Okręgowy, istnieje możliwość dowodzenia okoliczności szczególnego charakteru lub szczególnych warunków pracy wszelkimi znanymi prawu procesowemu dowodami.

Sąd Okręgowy zaznaczył, że w wykazie A w dziale VIII poz. 3 załącznika do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze (Dz.U. z 1983 r. Nr 8, poz. 43 ze zm.) jako praca w szczególnych warunkach wymieniona jest praca kierowców ciągników i kombajnistów, pod poz. 2 wymienione są prace kierowcy pojazdów specjalistycznych, zaś prace przy spawaniu i wycinaniu elektrycznym, gazowym w dziale XIV pkt 12.

Na tle powyższego, Sąd Okręgowy stwierdził, że praca wykonywana przez odwołującego się na stanowisku traktorzysty, przy kierowaniu kombajnem oraz koparko-spycharką w okresie od 20 września 1976 r. do 31 stycznia 1987 r., oraz od 24 września 1990 r. do 23 maja 2000 r. była pracą wykonywaną w szczególnych warunkach, określoną w dziale VIII pkt 2 i 3 oraz dziale XIV poz. 12 załącznika do rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. Tym samym, Sąd Okręgowy uznał, że odwołujący się przepracował łącznie ponad 15 lat w szczególnych warunkach: w SKR w O. - 10 lat, 4 miesiące i 10 dni oraz w Zakładzie Usług Rolno-Przemysłowych w S. - 8 lat, 3 miesiące i 6 dni (do 31 grudnia 1998 r.), z tym, że po uwzględnieniu okresu korzystania z zasiłku chorobowego oraz urlopu bezpłatnego (łącznie 296 dni) w Zakładzie tym pracował w szczególnych warunkach 7 lat, 5 miesięcy i 28 dni. Jak podkreślił Sąd pierwszej instancji, J. W. był na tych stanowiskach zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy i stale. Praca odwołującego się we wskazanym okresie pomimo, że w świadectwie pracy nie określono jej jako wykonywanej w szczególnych warunkach, może zostać tak zakwalifikowana zwłaszcza, że podmiot uprawniony w wydanym świadectwie potwierdził, iż praca odwołującego się była wykonywana w warunkach szczególnych. To, że pracodawca nieprecyzyjnie określił w świadectwie pracy charakter pracy odwołującego się nie może być, zdaniem Sądu, okolicznością, która powoduje, iż praca w spornym okresie nie można zaliczyć do pracy w szczególnych warunkach.

Powyższe orzeczenie zaskarżył apelacją organ rentowy.

Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z 13 grudnia 2012 r., zmienił zaskarżony wyrok i oddalił odwołanie.

W ocenie Sądu Apelacyjnego, spór na etapie postępowania apelacyjnego sprowadzał się w istocie do prawidłowej wykładni prawa materialnego odnośnie do kwalifikacji prawnej okresu wykonywania pracy na stanowiskach traktorzysty, kombajnisty i operatora spycharko-ładowarki. Zaliczenie pracy na stanowisku spawacza nie było już kwestionowane. Dokonując oceny w tym zakresie, Sąd Apelacyjny nie podzielił stanowiska Sądu Okręgowego, że istotne znaczenie ma rodzaj powierzonych prac w oderwaniu od branży, w której praca na wskazanych stanowiskach jest wykonywana.

Sąd Okręgowy zaliczył zajmowane przez ubezpieczonego stanowiska pracy wykonywanej w rolnictwie, do prac wykonywanych w innym dziale gospodarki tj. w transporcie i łączności wymienionych w dziale VIII pkt 2 i 3 załącznika do rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r., przy tym pominął, że prace pracownika zatrudnionego przy „pracach o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości ...” nie można oceniać w oderwaniu od specyfiki „technologii” branży w której praca jest wykonywana oraz, że dla jej kwalifikacji jako pracy w szczególnych warunkach konieczne jest także takie jej zakwalifikowanie w rozporządzeniu, zawierającym kwalifikacje stanowiskowo-branżową.

Zdaniem Sądu drugiej instancji, wykładnia językowa regulacji zawartej w Wykazie A dział VIII pkt. 3 obejmuje swą treścią prace kierowców ciągników, kombajnów lub pojazdów gąsienicowych a w pkt. 2, obejmuje także między innymi prace kierowców samochodów specjalistycznych. Już w świetle powyższego, nie ma podstaw aby rozważać pracę wnioskodawcy jako operatora spycharko-ładowarki Białoruś (traktor z osprzętem) w płaszczyźnie pkt. 2 działu VIII jak to czynił Sąd pierwszej instancji, a nie wskazanego powyżej pkt 3 działu VIII. W ocenie Sądu Apelacyjnego, wskazana wykładnia językowa regulacji zawartej w Wykazie A dział VIII pkt. 3, przy uwzględnieniu przyjętej przez rozporządzenie kwalifikacji branżowo-stanowiskowej oraz przy uwzględnieniu systematyki przepisów, nie pozwala na kwalifikowanie pracy kierowców ciągników, kombajnów lub pojazdów gąsienicowych wykonujących swą pracę w rolnictwie jako pracy w szczególnych warunkach. Wskazane stanowiska wymienione zostały w dziale VIII

wykazu „w transporcie i łączności”, a nie w dziale X „w rolnictwie i przemyśle rolno – spożywczym”, ani w dziale XIV „prace różne”. Wobec powyższego nie ma przesłanek, aby przyjmować, że wykonywanie prac na wskazanych stanowiskach niezależnie od branży w której praca jest wykonywana skutkuje szkodliwością pozwalającą na zaliczenie tego okresu jako uprawniającego do nabycia emerytury w obniżonym wieku, tak jak to dotyczy na przykład pracy „przy spawaniu” (Dział XIV poz. 12). Umieszczenie wskazanych stanowisk w dziale VIII w transporcie i łączności, mimo ujęcia pracy traktorzysty, kombajnisty lub pojazdu gąsiennicowego odrębnie od pracy kierowcy samochodów ciężarowych, autobusów i pojazdów specjalistycznych, łączy szkodliwość tejże pracy nie z faktem prowadzenia tychże pojazdów lecz z faktem prowadzenia tychże pojazdów przy uwzględnieniu specyfiki „technologii” pracy w transporcie i łączności i obciążeń psychofizycznych związanych z uczestniczeniem takich pojazdów w ruchu publicznym. Obciążeń, których nie ma, jak uznał ustawodawca, przy wykonywaniu prac na wskazanych stanowiskach w rolnictwie, gdzie dominują prace polowe. Wobec tego nie można zaliczyć wnioskodawcy okresu wykonywania pracy jako traktorzysty, kombajnista i operator spycharko-ładowarki od 20 września 1976 r. do 31 stycznia 1987 r. do zatrudnienia powodującego obniżenie wieku emerytalnego.

W konsekwencji, w ocenie Sądu Apelacyjnego, nie mają istotnego znaczenia wyjaśnienia ubezpieczonego dotyczące jego pracy w transporcie w okresie zimowym tj. od grudnia do lutego przypadającym w latach 1976-1987. Uwzględniając bowiem jedynie te okresy, w łącznym rozmiarze jedynie ok. 3 lat pracy w warunkach szczególnych oraz okres pracy ubezpieczonego w ustalonym i niespornym zakresie w Zakładzie usług Rolno-Przemysłowych w S. na stanowisku spawacza (7 lat 5 miesięcy i 28 dni), ubezpieczony i tak nie legitymowałby się wymaganym do nabycia uprawnień emerytalnych z art. 184 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń społecznych.

Powyższy wyrok został zaskarżony w całości skargą kasacyjną wniesioną przez odwołującego się, w której zarzucono naruszenie prawa materialnego przez niewłaściwe zastosowanie art. 184 ust. 1 w zw. z art. 32 ust. 1, 2 i 4 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tekst jednolity: Dz.U. z 2004 r. Nr 39, poz. 353 ze zm.) oraz § 4 ust. 1

rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. z 1983 r. Nr 8, poz. 43 ze zm.) przez niezaliczenie odwołującemu się okresów zatrudnienia od 20 września 1976 r. do 31 stycznia 1987 r., w których pracował na stanowiskach traktorzysty, kombajnisty i operatora koparko-spycharki w wymiarze 10 lat 4 miesięcy i 10 dni, wobec nieprawidłowej wykładni prawa materialnego odnośnie kwalifikacji prawnej okresów wykonywania wymienionych prac, do prac wykonywanych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze.

Wskazując na powyższe wniesiono o uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego wydanego dnia 13 grudnia 2012 r., i oddalenie odwołania Zakładu Ubezpieczeń Społecznych oraz zasądzenie na rzecz odwołującego się kosztów postępowania kasacyjnego w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy, zważył co następuje:

Podstawa skargi kasacyjnej nie jest uzasadniona. Sąd Apelacyjny prawidłowo wyłożył i zastosował przepisy istotne dla dokonania oceny spełnienia przez skarżącego przesłanek uzyskania emerytury w wieku obniżonym.

Zgodnie z art. 184 ust. 1 (w związku z art. 32 ust. 1, 2 i 4) ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (obecnie jednolity tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 1440), ubezpieczonym urodzonym po 31 grudnia 1948 r. przysługuje emerytura, jeżeli w dniu wejścia w życie ustawy, tj. 1 stycznia 1999 r., osiągnęli okres zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze wymagany w przepisach dotychczasowych do nabycia prawa w wieku niższym niż 65 lat dla mężczyzn oraz okres składkowy wynoszący 25 lat. Przepisy dotychczasowe w rozumieniu art. 184 ust. 1 emerytalnej zawiera rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.). Według § 1 ust. 1 tego rozporządzenia, ma ono zastosowanie do pracowników wykonujących prace w

szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, wymienione w § 4-15 rozporządzenia oraz w wykazach stanowiących załącznik do rozporządzenia. Podstawę skargi kasacyjnej stanowi § 4 ust. 1 rozporządzenia, w myśl którego, pracownik, który wykonywał prace w szczególnych warunkach wymienione w wykazie A, nabywa prawo do emerytury, jeżeli spełnia łącznie następujące warunki: 1)osiągnął wiek emerytalny wynoszący dla mężczyzny 60 lat i 2) ma wymagany okres zatrudnienia, w tym co najmniej 15 lat pracy w szczególnych warunkach. W stanie faktycznym sprawy sporne było ostatecznie jedynie to, czy można zaliczyć wnioskodawcy do wymaganych 15 lat pracy w szczególnych warunkach prace wykonywane przez niego w Spółdzielni Kółek Rolniczych, w której obsługiwał ciągniki Ursus i Ferguson oraz koparko-spycharkę Białoruś. Nie było sporne, że w okresie letnim wnioskodawca wykonywał (w ramach obsługi wymienionych pojazdów) prace polowe, natomiast w okresach zimowych (od grudnia do lutego) wykonywał prace transportowe. W ocenie Sądu Najwyższego, Sąd Apelacyjny prawidłowo nie zaliczył do prac wykonywanych w szczególnych warunkach prac polowych, przy których był zatrudniony wnioskodawca jako obsługujący ciągniki i spycharko-ładowarkę. O ile można się zgodzić, że prace transportowe wykonywane przez wnioskodawcę jako kierowcę ciągników można zaliczyć do prac w transporcie a zatem do prac objętych działem VIII poz. 3 wykazu A mimo, że pracował on w spółdzielni rolniczej a nie w przedsiębiorstwie transportowym, to nie ma żadnych podstaw do potraktowania prac polowych jako prac w transporcie. Wymienienie w wykazie A, dziale VIII pod pozycją 3 prac kierowców ciągników i kombajnów nie oznacza, że należy uznać za pracę w szczególnych warunkach kierowanie tymi pojazdami przy jakichkolwiek zadaniach a nie tylko transportowych. Prace uznane za wykonywane w warunkach szczególnych bez względu na miejsce i rodzaj zostały wymienione w dziale XIV zatytułowanym „prace różne”. Tak zostały ujęte np. prace przy spawaniu czy naprawie pomp wtryskowych. Inne działy wykazu obejmują wymienione w nich prace w powiązaniu z rodzajami zakładów pracy lub ich częściami. Nie można uznać, że praca kierującego ciągnikiem jest zawsze pracą „w transporcie” nawet jeżeli kierujący niczego nie transportuje lecz wykonuje przy pomocy ciągnika prace polowe. Sąd Najwyższy wielokrotnie podkreślał w swym orzecznictwie, że podział wykazu A na „branże” ma istotne znaczenie. W

wyroku z 16 czerwca 2009 r. (I UK 24/09, LEX nr 518067) nie uznał za uzasadnione zaliczenie do prac szkodliwych w „energetyce” wszelkich prac związanych z montowaniem oraz eksploatacją instalacji i urządzeń elektrycznych. Według Sądu Najwyższego, prace wykonywane w szczególnych warunkach wymienione w dziale II wykazu A to tylko prace wykonywane w energetyce czyli w ramach wytwarzania (przetwarzania) energii elektrycznej oraz ciepłej i dostarczania jej odbiorcom. W wyroku z 19 maja 2011 r. (III UK 174/10, LEX nr 901652) Sąd Najwyższy uznał, że praca maszynistów ciężkich maszyn budowlanych lub drogowych może być potraktowana jako praca w szczególnych warunkach tylko wtedy, gdy jest wykonywana „w budownictwie i w przemyśle materiałów budowlanych” (dział V wykazu A) a nie w cukrowni. W tym wyroku Sąd Najwyższy odwołał się do poglądów wyrażonych wcześniej w wyroku z 1 czerwca 2010 r. (II UK 21/10, LEX nr 619638). Sąd Najwyższy podkreślił w nim stanowiskowo - branżowy charakter ujęcia (w rozporządzeniu z 1983 r. i wykazie A stanowiącym załącznik do niego) prac wykonywanych w szczególnych warunkach. Stwierdził, że nie można swobodnie ani dowolnie wiązać konkretnych stanowisk pracy z branżami, do których nie zostały przypisane w rozporządzeniu. W wyroku z 19 marca 2012 r. (II UK 166/11, LEX nr 1171002) Sąd Najwyższy uznał, że odesłanie w art. 32 ust. 4 ustawy emerytalnej do przepisów dotychczasowych (w zakresie rodzaju prac i stanowisk) nie dotyczy kompetencji do tworzenia wykazów obejmujących stanowiska, na których świadczy się pracę w szczególnych warunkach, natomiast obejmuje samą treść tych wykazów. W tym wyroku również został podzielony pogląd o istotnym znaczeniu przyporządkowania danego rodzaju pracy do określonej branży przy jej kwalifikowaniu jako pracy wykonywanej w szczególnych warunkach wyrażony w przywołanym wyżej wyroku z 1 czerwca 2010 r. (II UK 21/10).

Sąd Apelacyjny prawidłowo zastosował przepisy stanowiące podstawę skargi kasacyjnej. Odmowa zakwalifikowania jako wykonywanej w szczególnych warunkach pracy kierowcy ciągników w trakcie prac polowych a nie w transporcie odpowiada rozumieniu tych przepisów przedstawionemu w orzecznictwie Sądu Najwyższego, podzielanemu przez Sąd Najwyższy rozpoznający obecnie tę skargę. Sąd Najwyższy nie znalazł przy tym podstaw do przydania znaczenia przepisom

innych aktów prawnych dotyczących kierowców. W uzasadnieniu skargi kasacyjnej powołano się na ustawę z dnia 5 stycznia 2011 r. o kierujących pojazdami (Dz.U. Nr 30, poz. 151 ze zm.). Sąd Najwyższy podzielił pogląd Sądu Apelacyjnego o istotnym znaczeniu tego, czy praca kierowcy ciągnika wykonywana jest w transporcie czy w ramach rolniczych prac polowych dla jej zakwalifikowania jako wykonywanej w warunkach szczególnych a tylko ta kwalifikacja miała znaczenie w tej sprawie.

Skarga kasacyjna podlegała zatem oddaleniu na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.